

HUIPUTUSTA

VILLE KIVIMÄKI

on filosofian maisteri, joka tekee historian väitöskirjaa Åbo Akademiassa.

■ Yliopistomaailmassa ovat saavuttaneet suurta huomiota kaikenkarvaiset pisteetykset, listaukset ja Shanghain rankingit. Tehokkuuspaineessa olevien suomalaisyliopistojen verrokiksi on plaseerattu maailmanluokan huippuyliopistoja, joiden rinnalla omat opinahjomme kieltämättä vaikuttavat hieman kauhtuneilta. Opiskelin lukuvuoden 2007–08 Fulbright-stipendiaattina Yalen yliopistossa Yhdysvalloissa, ja sain tutustua yhteen näistä huipuista sisältäpäin. Sattumalta Yalen vuosibudjetti on suunnilleen sama kuin Suomen valtion korkeakoulu- ja tiedebudjetti, joten leikitään pieni numeroleikki.

Yalen sijoitusomaisuus vuoden 2008 lopulla oli yli 22 miljardia dollaria, ja se käytti yhden vuoden toimintaan 2,3 miljardia dollaria. Tällä rahalla huolehdittiin reilun 5 000 perusopiskelijan ja 6 000 jatko-opiskelijan koulutuksesta sekä noin 3 600 tutkijan ja opettajan työstä. Lukuvuonna 2007–08 alempia korkeakoulututkintoja syntyi 1 319, ylempiä 1 873 ja tohtorintutkintoja 375.

Otetaan vertailukohdaksi Suomen korkeakoulut vuonna 2007, jotta vuodelle 2008 osunut piikki tutkintojen määrässä ei painottaisi vaakaa. Opetusministeriön rahoitus

yliopistoille ja tieteelle vuonna 2007 oli vajaa 1,7 miljardia euroa, mikä on noin 2,3 miljardia dollaria. Tutkimustyön lisäksi tällä summalla vastattiin noin 150 000 perusopiskelijan ja 21 000 jatko-opiskelijan vuotuisesta koulutuksesta. Alempia korkeakoulututkintoja vuonna 2007 ”tuotettiin” 5 879, ylempiä 13 884 ja tohtorintutkintoja 1 526. Suomalaisen ja amerikkalaisen tutkinnon vertaaminen on mutkikasta, mutta ylimalkaan sekä suomalainen pro gradu että väitöskirja ovat vaatimustasoltaan korkeampia kuin vastaavat opinnäytteet Atlantin toisella puolella.

Leikin lopputulos on päätähuimaava. Jos todella oletetaan, että paljonpuhuttu tehokkuus on yliopistoille tavoite sinänsä ja että tuota tehokkuutta voidaan mitata tietyt laadulliset standardit täyttävien tutkintojen määrän ja rahallisen panostuksen suhteella, suomalaisyliopistot pesevät Ivy League -verrokkinsa hirmuisella maalierolla. Asettuksiamme siis laakereillemme: tehokkuuskonsultit voivat alkaa tehdä opintomatkojaan toiseen suuntaan. Mutta eihän kukaan tietenkään ajattele yliopistojen tehtävää näin yksinkertaisesti?

Vertailulla ei ole tarkoitus vähätellä huippuyliopistoja. Yale esimerkiksi on upea paikka oppia ja tutkia. Valtavasta 12,5 miljoonan niteen kirjastosta voi käydä lainaamassa varsin kattavasti suomalaista tutkimusta – suomeksi. Historian laitos on yksi Yalen lippulaivoista; siellä 150 jatko-opiskelijan ohjauksesta ja opetuksesta huolehtii yli sata erikoisalansa parasta professoria ja lehtoria. Humanistiset tieteet nähdään ylempien aiheena, eikä pakollisena, minimoitavana kulueränä ”innovaatiotieteiden” hel-

massa. Organisaatiomyllerryksistä ja arviointilomakehelvetistä en kuullut kenenkään puhuvan mitään; jos henkilökunta oli uuvuksissa, se oli sitä opetuksen ja tutkimuksen vuoksi. Jatko-opiskelijoilta vaaditaan paljon, mutta toisaalta heidän ei oleteta julkaisevan opintojen aikana tukkua artikkeleita – itse asiassa ei ainuttakaan, sillä tutkimuksen ja opettamisen harjoittelu on jo kyllin vaativaa.

Huipun yhtälö onkin yksinkertainen: rahalla hankitaan henkilökuntaa, jolla on aikaa tutkia, opettaa ja ohjata. Näin saadaan esiin edellisen vertailun viisastenkivi: suunnilleen samalla budjetilla Yalessa on yhtä opetus- tai tutkimushenkilöä kohti kolme opiskelijaa, kun Suomessa vastaava luku on noin 12 – monin verroin ”vähemmän motivoivalla” palkalla ja erilaisten hallinnollisten tehtävien kuormittamana. Tämän valossa suomalaisen yliopistojärjestelmän saavutuksia tutkintojen ja tieteellisten julkaisujen määrässä ja laadussa voidaan pitää stahanolilaisena työvoittona, josta voisi välillä jakaa kiitostakin tehostamisvaateiden sijaan.

Huippuyliopistoilta voidaan oppia yhtä ja toista, mutta vaarana on, että valikoimme sieltä vain tietyt tavoitteet ja toimintamallit ilman resursseja: tiukat valmistumisajat, tavattoman kilpailuhengen ja kapean huipun ihanteen. Väitöskirjan voi vaatia valmistuvan neljässä vuodessa, jos koko ajalle tarjotaan heti tutkimusrahoitus, yltäkylläisesti ohjaajan aikaa ja riittävät oheisresurssit. Huippuyliopistossa piipahtanut suomalainen yliopistouudistaja ihailee amerikkalaisopiskelijoiden motivaatiota ja 14 tunnin työpäiviä huomioimatta sitä, että palkintona ovat lähes rajattomat valinnanmahdollisuudet valmistumisen jälkeisillä työmarkkinoilla. Ei ole järkeä kopioida meille huippujen itse itselleen asettamia paremmuuskriteereitä, sillä lopulta lähtökohdat ja tavoitteet ovat niin erilaisia. Kansainvälistymisestä huolimatta suomalaisyliopistot ottavat opiskelijansa viisimiljoonaisesta väestöstä, kun Ivy League -yliopistojen rekrytointialueena on käytännössä koko maailma. Yale tai Harvard ei murehdi sitä, mitä tapahtuu keskinkertaisille tai ihan hyvillle opiskelijoille; ne voivat kuoria kerman päältä ja keskittyä huipputie-

teeseen. Suomessa ei ole moiseen elitismiin varaa, vaan kaikille olisi yritettävä löytää oikea koulutus ja paikka yhteiskunnassa.

Suomalaisyliopistojen osallistuminen samaan kilpailuun samoilla säännöillä maailmanluokan huippujen kanssa onkin yhtä mielekästä kuin startata formulakisoihin kaupungin liikennelaitoksen bussilla. Mutta joukkoliikenteessä onnikka on verraton! Bussiakin on tarpeen modernisoida, kunhan sen varsinainen virka ei pääse unohtumaan.

Silkan ihannoinnin sijaan olisi hyvä ymmärtää, että amerikkalaiset itse kokevat yhä laajemmin yliopistojärjestelmänsä olevan vakavassa taloudellisessa, koulutuspoliittisessa ja moraalisisessa kriisissä. Operointi yksityisellä rahalla ei ole pelkkä siunaus, ja yliopistot ovat jo saaneet tuntea laman nahoissaan. Johtavien yksityisten yliopistojen sijoitusomaisuudesta on finanssikriisin myötä sulanut pois 20 prosenttia tai enemmän, joissain tapauksissa jopa puolet. Kaikkein rikkaimmilla on kyllin puskurirahaa, ja todelliseen pulaan ovatkin joutuneet vähemmän äveriäät yliopistot, siis amerikkalaisyliopistojen valtava enemmistö, joiden on ollut pakko leikata radikaalisti tukiohjelmiin lahjakkaille, vähävaraisille opiskelijoille. Samaan aikaan köyhtyneiden amerikkalaisperheiden tuen tarve lastensa koulutukseen kasvaa. Erityisesti laman aikana riippuvuus lukukausimaksuista pakottaa panostamaan maksaviin asiakkaisiin ja johtaa valintakriteerien löystymiseen heidän kohdallaan.

Näin ollaan lopulta perustavan yhteiskuntafilosofisen kysymyksen äärellä. Huipun ideologia edellyttää, että vain murtoosa voi saavuttaa terävimmän kärjen. Yale ei ole syypää vaan pääteasema pitkälle epätasa-arvon ketjulle, joka on alkanut jo periytyvästä köyhyydestä, huikeista eroista peruskoulujen tasossa ja hyvinvoinnin mahdollisuudesta. Koko yhteiskuntaa koskettavana huipun ideologiaa ei voi erottaa sosiaalisista seurauksistaan: niinpä Yalen kamppusta New Havenissakin ympäröivät lohduttomat työttömyyden, rikollisuuden ja katkeruuden riivaamat korttelit, jonne yliopistoväellä ei ole asiaa edes päiväsaikaan. ■